

9. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології: навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 55 с.

10. Яременко В., Сліпущко О. Новий тлумачний словник української мови : [близько 200000 сл.]. Київ : Аконіт, 2007. 862 с.

ГУМАНІСТИЧНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Федорчук Наталія, кандидатка педагогічних наук, завідувачка кафедри
педагогіки, психології та фахових методик

КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського», Україна

Федорчук Інна, магістр педагогічної освіти, асистент вчителя з
інклюзивного навчання Барського ліцею №1 Барської міської ради

Жмеринського району Вінницької області, викладач

КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського», Україна

Відповідно до Закону України «Про освіту», загальна середня освіта «спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання, виховання та розвитку, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах» [3]. Тому стратегічним напрямом розвитку сучасної освіти в Україні є гуманізація освітнього простору з метою реалізації особистісно орієнтованого підходу в освітній діяльності, визнання цінності особистості дитини, її потреб, можливостей та прав незалежно від її психофізичних можливостей, соціального походження чи освітніх потреб.

Проблематика гуманістики знайшла відображення у наукових доробках класиків Ш. Амонашвілі, Я.-А. Коменського, Я. Корчака, В. Сухомлинського тощо. Сучасні аспекти гуманізму в освіті вивчають Л. Баран, О. Власова,

Т. Власюк, Т. Власова, А. Волос, С. Гончаренко, І. Грабовська, О. Кивлюк, І. Колеснікова, А. Колодяжна, Т. Купцова, Ю. Мальований, А. Мельниченко, Р. Множинська, М. Нестерова, О. Пехота, Ф. Проданюк, Л. Пуховська, А. Сакун, О. Хромова тощо.

Розбудова освіти на гуманістичних засадах вимагає зосередження уваги науково-педагогічної спільноти, зокрема, на питаннях інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в соціально-освітнє середовище з метою забезпечення їх права на «безкоштовне здобуття освіти у всіх державних і комунальних закладах освіти» [3] відповідно до Закону України «Про освіту», що базується на принципах «недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [3].

Концепція «Нова українська школа» основою реформування загальної середньої освіти в Україні визначає дитиноцентризм, педагогіку партнерства, новий зміст освіти, забезпечення її інклюзивності [7].

Задля вирішення ключових питань щодо реалізації права осіб з особливими освітніми потребами (далі – осіб з ОПП) на доступну та якісну освіту в Україні зреалізовується «Концепція розвитку інклюзивного навчання», яка декларує принцип індивідуалізації інклюзивної освіти – «здійснення особистісно орієнтованого (індивідуального, диференційованого підходу)» [4].

Тому в Україні активно розбудовується система інклюзивного навчання, гуманізм якого забезпечує педагог. Його професійна діяльність має базуватися на загальнолюдських гуманістичних цінностях, емпатії, педагогічній підтримці та особистісно-орієнтованому підході. Сучасний педагог має бути фасилітатором педагогічного партнерства, забезпечуючи «суб'єкт-суб'єктну (рівноправну та особистісно зорієнтовану) взаємодію з учнями в освітньому процесі, працювати в команді із залученими фахівцями, асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами» [6].

Пропонуємо окреслити педагогічні вимоги до професійної діяльності педагога в інклюзивному освітньому середовищі.

Рішенням Кабінету міністрів України схвалено «Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки» [5]. У документі зазначено: «Сучасна освіта повинна бути спрямована на отримання життєвих компетентностей та гармонійний розвиток людини як особистості, її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей громадян, здатних до свідомого суспільного вибору. Одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної освіти в Україні є забезпечення рівних прав та можливостей в освітній сфері для всіх без будь-якої дискримінації» [5]. У ньому ж заважено, що нині слід констатувати «недостатню самореалізацію осіб з особливими освітніми потребами через відсутність якісного доступного інклюзивного навчання в територіальних громадах, недостатній рівень сприйняття українським суспільством багатоманітності людини» [5].

Вважаємо, що це і є ключовою проблемою гуманізації інклюзивного освітнього простору сучасного закладу освіти, адже саме особистісне несприйняття членами громади, учасниками освітнього процесу осіб з ОПП є перепорою у їх цивілізованому рівно партнерському навчанні й розвитку, повноцінному особистісному зростанню.

Професійна діяльність педагогів в умовах інклюзивного навчання регламентується, зокрема, статтею 16 Закону України «Про загальну середню освіту» [2], якою, в свою чергу, обґрунтовано вимоги до організації гуманістично зорієнтованого інклюзивного навчання: «Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [2]; «Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечує асистент вчителя» [2].

Педагоги власне, є основними організаторами інклюзивного навчання «на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з

особливими освітніми потребами» [4].

Загалом гуманізм педагога в інклюзивному середовищі вбачаємо у наявності у нього системи цінностей, установок і професійних дій, спрямованих на визнання унікальності, гідності та рівних прав осіб з ОПП.

Академік І. Бех обґрунтував три позиції, які повинен зайняти педагог, забезпечуючи особистісно зорієнтоване виховання: 1) виховна позиція «розуміння дитини»; 2) виховна позиція «визнання дитини»; 3) виховна позиція «прийняття дитини» [1, с. 6-55]. Вважаємо, що їх слід спроектувати на професійну діяльність педагога в умовах інклюзивного навчання.

Виховна позиція «розуміння дитини»: «Одна з найгостріших людських потреб – бути зрозумілим, прийнятим, визнаним. Людина бажає, щоб її розуміли і приймали у кожному своєму стані, у кожному своєму прояві, з визнанням усіх наявних переваг і поблажливості до наявних недоліків. Тому позиція, що враховує ці потреби, має бути домінантою особистісно зорієнтованого виховання» [1, с. 31]. Педагог, володіючи ґрунтовними знаннями загальної, спеціальної, вікової психології, основ анатомії і фізіології дитини, основ нейропсихології тощо має детально вивчити індивідуальні особливості кожної дитини, природу її нозологій та специфіку їх проявів, її потенційні інтелектуальні можливості, потреби та темп розвитку й навчання, її особистісний, духовно-культурний ресурс. Важливо, аби він висвітлив їх батькам особи з ОПП, які, в свою чергу, також повинні їх визнати, сприйняти і стати союзниками педагогу в освітньому процесі. Важливою є адекватна психолого-педагогічна інтерпретація педагогом емоційного стану та поведінки особи з ОПП, аналіз її причин та передбачення можливих наслідків. Основним правилом вважаємо: «Оцінюємо пізнавальний результат та вчинок дитини, а не її особистість!».

Співчутливе, емпатійне розуміння особи з ОПП є основою її визнання, коли вона сприймається як унікальна особистість.

Виховна позиція «визнання дитини»: «Визнання – це передусім право дитини бути самою собою, індивідуальністю, яка має свою позицію щодо тих чи

інших явищ, ситуацій, проблем. Вимога визнання дитини ґрунтується на вірі в її можливості, а значить у самовдосконалення, на розумінні безкінечності пізнання людини...» [1, с. 42]. Адекватно оцінюючи потенційний ресурс особи з ОПП, педагог повинен педагогічно доцільно окреслити зону її потенційного розвитку, вірити у її можливості в реалізації визначених освітніх завдань. Також він окреслює реальні вектори навчання, виховання й розвитку особи з ОПП перед батьками, враховуючи їх позицію та побажання. Педагог транслює самоцінність самій особі з ОПП, формує у неї відчуття особистої неповторності та унікальності, оптимістичної цілеспрямованості та віри у власні сили. Основним правилом вважаємо: «Особа з ОПП – рівноправний суб'єкт освітнього процесу. Навчати можливо, навчати потрібно!».

Виховна позиція «прийняття дитини»: «Прийняття означає безумовне позитивне ставлення до дитини незалежно від того, тішить вона дорослих в даний момент чи ні. Прийняття – це не позитивна оцінка, це визнання того, що інший має право бути таким, яким він є. Якщо педагог приймає дитину, то приймає і її недоліки, не оцінюючи їх. Він просто знає, що вони існують. Безумовно, значно легше приймати вихованця, якщо його достоїнства значно перевищують недоліки. Педагог, який здатен до прийняття, не тільки приймає вихованця, а й показує йому, що приймає його таким, яким він є» [1, с. 45].

Педагог та батьки, чітко усвідомлюючи сильні та слабкі сторони особи з ОПП, повинні їх свідомо прийняти та створити умови для повноцінного самоприйняття самої дитини. У педагогічній взаємодії слід берегти унікальність «особливої дитини», не порівнюючи її з нормотиповими однолітками, не пригнічуючи її індивідуальність. Це стосується усіх учасників освітнього процесу – педагогічних працівників, учнів школи та класу, їх батьків. Усі повинні проявляти максимальну терплячість, толерантність, емпатійність та позитивне шанобливе ставлення до прав, переживань, потреб та особистих кордонів особи з ОПП. Саме така позиція є основною передумовою уникнення булінгу та дискримінації по відношенню до осіб з ОПП та успішної їх соціалізації. Педагог та батьки повинні проявляти щирі безкорисливі любов до

дитини, але, в той же час, і розумну вимогливість до неї й педагогічну (чи батьківську) справедливість, вони повинні уникати потурання та надмірної поблажливості. Основним правилом вважаємо: «Дозвольте «особливій дитині» бути самою собою!».

Саме дотримання окреслених принципів дозволить педагогам розбудувати партнерську взаємодію із усіма учасниками освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання, забезпечуючи рівність їх прав та соціалізацію, гуманістично спрямований особистісний підхід.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/420694.pdf.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Концепція розвитку інклюзивного навчання. URL: <https://surli.cc/deycoq>.
5. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>.
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225. URL: <https://surl.li/uvlymh>.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.